

d

***El diagnòstic psicològic
en l'àmbit d'execució
de mesures de menors
i joves***

Avís legal

Els continguts d'aquest document estan subjectes a una llicència de Reconeixement-NoComercial-SenseObraDerivada 2.5 Espanya de Creative Commons, el text complet de la qual es troba disponible a <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/2.5/es/legalcode.ca>.

Així, doncs, se'n permet còpia, distribució i comunicació pública sempre que se citi l'autor del text i la font (Generalitat de Catalunya. Departament de Justícia. Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada), tal com consta en la citació recomanada inclosa a cada article. No se'n poden fer usos comercials ni obres derivades.

Resum en català:

<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/2.5/es/deed.ca>

El Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada ha editat aquest document respectant el text original dels autors, que són responsables de la correcció lingüística.

Les idees i opinions expressades en el document són de responsabilitat exclusiva dels autors, i no s'identifiquen necessàriament amb les del Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada.

Índex

1. L'encàrrec.....	5
1.1 Antecedents.....	5
1.2 Formació del grup de treball.....	6
1.3 Objectiu.....	6
2. La metodologia de treball.....	7
3. El procés d'avaluació psicològica.....	9
4. El context de l'avaluació.....	13
4.1 L'especificació de la demanda.....	15
4.1.1 Demanda institucional.....	17
4.1.2 Demanda individual.....	18
4.1.3 Demanda de la família.....	18
4.1.4 Demanda d'altres institucions.....	19
5. Proposta de protocol d'avaluació psicològica en l'àmbit d'execució de les mesures de menors i joves.....	19
5.1 Les àrees susceptibles d'avaluació, el tipus d'informació, els informants i els instruments.....	20
5.1.1 Identificació del menor o jove.....	20
5.1.2 Història personal / familiar.....	21
5.1.3 Situació personal actual.....	21
5.1.4 Factors de protecció.....	21
6. L'informe final d'avaluació.....	30
6.1 La funció de l'informe.....	30
6.1.1 Factors comuns a tots els informes psicològics.....	30
6.1.2 Requisits dels informes psicològics.....	31
6.2 Proposta per a l'estructura de l'informe.....	31
6.2.1 Identificació del menor o jove.....	32
6.2.2 Objectiu de l'avaluació.....	32
6.2.3 Fonts d'informació.....	32
6.2.4 Dades rellevants.....	32
6.2.5 Observacions de la conducta i estat mental durant l'avaluació.....	33
6.2.6 Conclusions i recomanacions.....	33
6.2.7 Altres aspectes a tenir en compte en l'informe psicològic.....	34

7. Altres consideracions.....	35
8. Equip de treball	37
8.1 Participants en l'elaboració del document.....	37
8.2 Experts.....	37
8.3 Coordinació, edició i compilació.....	38
9. Referències.....	39

1. L'encàrrec

1.1 Antecedents

Dins de les funcions dels psicòlegs de centres i de medi obert hi consta la de fer l'avaluació psicològica dels menors i joves que atenen.

A l'article 137 de la Circular 1/2008 de disposicions comunes de funcionament dels centres educatius, es recull, entre les funcions del psicòleg, les següents:

- a. Estudiar la personalitat dels interns des de la perspectiva de la ciència de la psicologia i d'acord amb els seus mètodes
- b. Dirigir l'aplicació i la correcció dels mètodes psicològics més adequats per a l'estudi de cada intern, interpretar i valorar les proves psicomètriques i les tècniques projectives, i fer-ne la valoració conjunta amb les altres dades psicològiques”

De la mateixa manera, a l'article 67 de la Circular 1/2006 de disposicions comunes de funcionament dels equips de medi obert, es recull explícitament dins de les funcions dels psicòlegs, l'avaluació diagnòstica

“b,1) Realitzar quan calgui, l'avaluació diagnòstica del menor o jove, posar en coneixement del tècnic de medi obert les problemàtiques detectades de l'àmbit de la seva responsabilitat professional, orientar-lo sobre la forma i els recursos que es poden utilitzar per abordar aquestes problemàtiques i intervenir professionalment amb el menor o jove en l'àmbit de la seva professió”.

Des de l'any 2009 els psicòlegs de centres i de medi obert disposen d'eines psicomètriques per poder avaluar en profunditat les diferents àrees psicològiques dels menors que atenen.

Des de l'àmbit de la formació, a través del CEJFE, els darrers anys s'han programat i realitzat activitats formatives orientades a dotar els professionals psicòlegs de competències tècniques per tal de poder desenvolupar la tasca diagnòstica d'acord amb els instruments i les metodologies de treball més actualitzades.

Per altra banda, de cara a la formació de l'any 2010, el CEJFE contempla dissenyar una nova activitat formativa adreçada als psicòlegs, amb l'objectiu de continuar aprofundint en l'adquisició de competències tècniques en l'àmbit del diagnòstic psicològic.

1.2 Formació del grup de treball

Tenint en compte tot el que s'ha exposat a l'apartat anterior, es considera necessari fer un pas qualitatiu de cara a sistematitzar i establir criteris comuns a l'hora d'avaluar els menors i joves en el marc de l'execució de mesures judicials.

Per donar resposta a aquesta necessitat es proposa la creació d'un grup de treball format per psicòlegs de centres i dels equips de medi obert, amb la col·laboració d'un expert en temes d'avaluació psicològica en el marc del format "Debat a bat" proposat pel CEJFE.

D'altra banda, el grup també estarà format per una tècnica de la Unitat de Programes i Innovació, responsable de la coordinació del grup de treball i facilitadora de la dinàmica i la comunicació del grup, tant dins com fora de l'espai de debat. Participarà directament, junt amb l'expert, en l'elaboració del document on es recolliran tant la proposta com les conclusions finals del treball.

Per a la coordinació global del projecte ha estat assignada una professional del CEJFE.

1.3 Objectiu

L'objectiu general proposat al grup és el d'elaborar un protocol d'avaluació psicològica comú per a tots els psicòlegs que tenen l'encàrrec de fer l'avaluació psicològica dels menors o joves que estan executant una mesura judicial, sigui d'internament o de medi obert.

D'aquest objectiu més general se'n poden concretar d'altres, més específics:

- Identificar les àrees psicològiques a avaluar
- Definir operacionalment les àrees a avaluar
- Identificar els instruments i la metodologia per avaluar cadascuna de les àrees
- Relacionar les àrees a avaluar amb l'avaluació del risc (SAVRY)
- Protocol·litzar un sistema de registre comú de les àrees a avaluar

2. La metodologia de treball

El grup es configura a partir de l'adscripció voluntària de sis psicòlegs de centres i tres de medi obert, seleccionats prèviament a partir de la coordinació de la secció de gestió de centres educatius i cadascun dels centres i l'àrea de medi obert amb els respectius equips.

L'expert extern, de l'àmbit universitari, és professor al Departament de Personalitat, Avaluació i Tractament Psicològics de la Facultat de Psicologia de la Universitat de Barcelona. Ha estat el professional que ha aportat al grup materials específics, referències molt concretes de l'àmbit de l'avaluació psicològica, així com dels possibles instruments a utilitzar.

La seva participació ha permès resoldre dubtes, aportant dades, proposant models i, alhora, ha facilitat el funcionament de la dinàmica general del grup.

La coordinadora interna ha procurat facilitar la dinàmica i comunicació del grup, tant en el moment concret del treball a la sessió com en aquells altres moments on ha calgut un traspàs d'informació rellevant per a tots.

Per a l'elaboració del document final, on es recullen les aportacions del grup que han de donar resposta als objectius proposats inicialment, l'expert extern i la coordinadora interna han fet reunions de coordinació alhora que han mantingut una col·laboració directa a través del correu electrònic.

A més de les coordinacions amb l'expert, altres tipus de coordinacions són les que s'han establert entre la coordinadora interna i la responsable del seguiment del projecte al CEJFE. La base d'aquestes coordinacions ha estat el lliurament de les actes que es recollien després de cada sessió de treball, element que ha facilitat que el CEJFE estigués informat sobre quin era l'evolució del treball. A més, abans de cada sessió del grup s'ha pogut establir contacte directe, tant amb la coordinadora interna com amb l'expert, configurant-se així espais més informals per a la devolució de l'estat de la tasca.

Finalment, la coordinadora del CEJFE ha de vetllar pel resultat de les conclusions i coordinar la seva publicació al web del CEJFE.

Quant a la planificació de la tasca, es parteix d'una proposta de treball presencial a les aules/seminaris del CEJFE a partir de set sessions de treball, amb una durada de tres hores i una periodicitat setmanal.

En cas que per a la majoria de psicòlegs una de les dates proposades fos un impediment per a la reunió, l'opció de flexibilitzar ha estat possible. Igualment, s'ha disposat de flexibilitat per poder afegir alguna sessió més de treball a les ja previstes amb anterioritat. Cap de les dues opcions, però, han estat necessàries.

Quant a la metodologia de treball, s'ha partit del format grupal, on les aportacions, reflexions i suggeriments dels diferents membres a partir de les experiències concretes, han estat l'element bàsic per configurar el material de treball i assolir l'objectiu.

L'esquema comú per a cadascuna de les sessions ha estat el següent:

- Introducció
- Revisió de les idees i/o el material treballat a la sessió anterior
- Treball sobre un contingut concret per a l'elaboració del protocol
- Resum d'allò treballat i acordat a la sessió

- Lliurament per correu electrònic, a tots els membres del grup, del resum de cadascuna de les sessions de treball per poder afegir, comentar o matisar les idees recollides en la següent sessió
- Lliurament per correu electrònic a tots els membres del grup, de l'esborrany del document per poder afegir, comentar o matisar les idees recollides, abans de lliurar-lo a la coordinadora del CEJFE.

3. El procés d'avaluació psicològica

Un procés és un conjunt de fases o d'actuacions, que se succeeixen en un ordre lògic. Al Diccionari de la Llengua Catalana (segona edició), es defineix com a “manera de descabdellar-se una acció progressiva”.

Al Diccionari d'ús de l'espanyol de Maria Moliner se li adjudiquen al terme procés, entre d'altres, els següents significats: “desarrollo o marcha de una cosa, procedimiento seguido o conjunto de actuaciones”.

El procés d'avaluació psicològica s'ha d'entendre com un conjunt de fases o passos que permetran donar resposta a les preguntes de la persona que fa la demanda. S'inicia quan una persona (client, pacient, membre o representant d'una institució) demana a un psicòleg que doni resposta a una sèrie de preguntes.

És un procediment reglat, que té establertes unes fases que permeten que pugui ser replicat per altres professionals.

Les fases del procés varien en funció de si es fa servir un enfocament descriptiu o un enfocament d'intervenció i valoració. Utilitzar un o altre dependrà dels objectius de l'avaluació. Si el que es pretén és descriure, classificar, seleccionar, orientar o recomanar un tractament, es farà servir un enfocament més descriptiu. Si el que es pretén és intervenir, modificar o canviar el comportament d'una persona o grup de persones, s'ha de triar l'enfocament d'intervenció (Fernández-Ballesteros, 2004 a i b).

El caràcter pràctic i aplicat del procés d'avaluació determina que l'avaluador hagi de donar resposta, en un termini de temps curt, als problemes concrets que se li plantegen com a demanda, sense poder utilitzar tots els instruments disponibles i sense poder recollir tota la informació "fins estar raonablement segur" (Pelechano, 1988, p. 165). L'avaluador, a més, recull "informació parcial" i "en condicions complexes" (Pelechano, 1988, p. 165.) i, a partir d'aquí, elabora models del funcionament de la persona o grup avaluat, que li permeten prendre les decisions més adients. La formació i la base de coneixements del psicòleg avaluador guien el procés d'avaluació, i apropen la praxis diària al model d'actuació científica, atès que orienten i regulen aquesta pràctica.

Fernández Ballesteros et al. (2003) assenyalen tres característiques principals del procés d'avaluació:

- 1) El procés d'avaluació és un procés de presa de decisions
- 2) El procés d'avaluació implica la solució de problemes perquè es responen preguntes i se solucionen problemes pràctics (Maloney i Ward, 1976).
- 3) El procés d'avaluació requereix la generació i comprovació d'hipòtesis

El procés d'avaluació psicològica segueix un ordre lògic i comprèn diferents fases:

- Clarificació de la demanda
- Formulació d'hipòtesis diagnòstiques que poden ser contrastades
- Selecció de les fonts d'informació i dels instruments i tècniques d'avaluació
- Planificació de la recollida d'informació
- Aplicació de les tècniques i instruments seleccionats
- Anàlisi de les dades obtingudes
- Valoració de la informació recollida
- Contrast de les hipòtesis formulades
- Emissió d'un judici diagnòstic, d'un pronòstic i de les conclusions i recomanacions pertinents, mitjançant un informe a la persona o institució que va fer la demanda

La taula 1 recull les fases del procés d'avaluació i les tasques pròpies de cada una d'elles.

Taula 1. Fases i tasques del procés d'avaluació

Fases	Tasques
1. Clarificar la demanda	<ul style="list-style-type: none"> • Delimitar la demanda i les necessitats de la persona que ha fet la petició d'avaluació • Considerar la pertinència d'iniciar el procés d'avaluació • Establir els objectius de l'avaluació • Recollir la informació pertinent, de manera àmplia, que ajudi a establir la naturalesa de la demanda
2. Formular hipòtesis.	<ul style="list-style-type: none"> • Elaborar hipòtesis explicatives del cas
3. Seleccionar les fonts d'informació i els instruments i tècniques d'avaluació	<ul style="list-style-type: none"> • Especificar la informació que s'ha de recollir • Especificar les fonts d'informació (informants) més adients segons el tipus d'informació que s'ha de recollir • Seleccionar els procediments de recollida d'informació adients, segons el tipus d'informació que s'hagi de recollir, les fonts que s'han de consultar i les variables que poden estar relacionades amb les hipòtesis formulades
4. Planificar la recollida d'informació i aplicar les tècniques i instruments seleccionats	<ul style="list-style-type: none"> • Planificar l'avaluació (sessions, seqüència, etc.) • Recollir la informació pertinent, segons les hipòtesis formulades, mitjançant l'aplicació de les diferents tècniques o instruments seleccionats
5. Analitzar les dades obtingudes i valorar la informació recollida	<ul style="list-style-type: none"> • Corregir, elaborar i analitzar la informació obtinguda • Valorar les proves aplicades • Valorar la informació recollida • Sintetitzar la informació recollida i integrar-la
6. Contrastar les hipòtesis formulades	<ul style="list-style-type: none"> • Contrastar la informació recollida per comprovar si les hipòtesis s'han confirmat o no. Si no, revisar les hipòtesis i modificar-les, en cas que sigui necessari
7. Emetre un judici diagnòstic, pronòstic, conclusions i recomanacions pertinents	<ul style="list-style-type: none"> • Formular un judici diagnòstic • Fer les recomanacions pertinents, segons els objectius de l'avaluació • Informar al demandant dels resultats obtinguts (informe).
8. Intervenció	<ul style="list-style-type: none"> • Proposar les estratègies i els procediments d'intervenció adequats
9. Valoració de la intervenció	<ul style="list-style-type: none"> • Valorar l'eficàcia de l'intervenció proposada • Fer les modificacions necessàries, si cal.

Com ja s'ha mencionat anteriorment, el procés s'inicia amb la demanda del propi subjecte d'avaluació o d'una persona o institució que en sigui responsable. La primera tasca del psicòleg en aquesta fase és aclarir i especificar la demanda, contemplant-la en l'entramat general de la conducta de la persona avaluada, de la seva interacció amb l'entorn i amb el seu grup de referència. També s'ha d'analitzar si el problema plantejat és de la seva competència o no. En cas que ho sigui,

caldrà recollir informació inicial, de manera àmplia, de la persona avaluada i del demandant de la avaluació, en cas que sigui diferent de la persona avaluada.

Aquesta informació inicial s'ha d'aconseguir mitjançant diversos procediments (entrevistes semiestructurades o estructurades, instruments de tipus normatiu, informes, observacions, registres, etc.).

El pas següent és formular hipòtesis explicatives i comprovables que relacionin la demanda amb la situació actual de la persona, amb el context en què es troba i amb la seva història personal i familiar.

La planificació de l'exploració requereix:

- 1) Seleccionar les tècniques i instruments adients, tenint en compte la seva qualitat mètrica, la pertinència i la necessitat
- 2) Planificar l'ordre d'administració dels instruments d'avaluació o de recollida de la informació pertinent
- 3) Aplicar procediments d'avaluació

La informació recollida ha de tenir, entre les seves característiques, la de contemplar diferents àrees de funcionament (multiaxial) i pluri-informant (de varies persones amb qui convisqui la persona i/o dels contextos on visqui, i que resulten rellevants per al problema objecte de la demanda). Un cop recollida la informació, s'ha d'analitzar i comparar la seva congruència. És necessari contrastar el grau d'acord entre les diferents fonts informatives i la concordança de la informació provinent de les diverses àrees avaluades.

Aquestes operacions permetran delimitar, amb major precisió, les àrees de funcionament del subjecte, o les característiques del context, que estan implicades en les conductes problemàtiques, la percepció que es té sobre ell als contextos on se l'avalua i contrastar les hipòtesis explicatives fetes pel psicòleg.

A partir d'aquí és possible emetre un diagnòstic, que no és més que la formulació explicativa dels problemes o dificultats (punts febles) i dels punts forts de la persona avaluada.

Després del diagnòstic cal plantejar les possibles solucions o alternatives al problema, en forma d'orientació, consell o programa d'intervenció. Aquestes alternatives o intervencions han de ser valorades, durant la seva execució, amb una perspectiva formativa, per corregir o modificar, en cas de ser necessari, la seva aplicació.

El pas següent és la valoració dels resultats. Si els resultats han assolit els objectius proposats, es farà un seguiment per comprovar la persistència i generalització del canvi. Si els resultats no assoleixen allò que s'havia proposat, encara que s'hagin introduït correccions al llarg de l'execució del programa d'intervenció, s'haurà de revisar el procés d'avaluació psicològica, des de la formulació de les hipòtesis.

4. El context de l'avaluació

El procés d'avaluació psicològica en l'àmbit d'execució de mesures de menors i joves presenta algunes característiques particulars pel context en el què es dona.

El marc legal i normatiu dona pautes i determina algunes de les variables més rellevants relacionades amb la recollida i traspàs d'informació sobre els menors i joves (qui recull la informació, quan es recull, com es recull i a qui s'adreça), així com els terminis per fer-ho¹.

¹ Reglament de la Llei orgànica 5/2000. Art. 10.1.4a. "En la mesura de llibertat vigilada i mesures d'internament, el professional o el centre designat han d'elaborar el programa individualitzat d'execució en el termini de 20 dies"

Circular 1/2008, de la DGEPCJJ, sobre disposicions comunes de funcionament dels centres educatius. Capítol 2. Sistema d'informes. Art. 113.3 "Els informes de seguiment s'han d'elaborar amb la periodicitat mínima trimestral, (...)"; Art. 115.1. "L'equip multidisciplinari del centre haurà d'elaborar els informes d'assessorament tècnic demanats pel Ministeri Fiscal (...), en el termini màxim de deu dies"

- **El/s professional/s implicats (qui):** membre/s de l'equip multidisciplinari (tutor/educador, treballador social, psicòleg)² o professionals de l'equip de medi obert
- **En quin moment de l'execució de la mesura (quan):** per exemple, en el cas de mesures d'internament en un centre educatiu, durant el període d'acollida (programa de tractament individualitzat/model individualitzat d'intervenció, protocol de suïcidi, protocol d'ingrés)³, durant el període d'intervenció (informes de seguiment, propostes de modificació) o en el període final (informe final, protocol de desinternament)
- **Amb quin format (com):** model de programa de tractament individualitzat/model individualitzat d'intervenció, protocol d'internament, protocol de suïcidi, protocol de desinternament, programa individualitzat d'execució de la mesura
- **Sobre quins àmbits (contingut):** en el cas del programa de tractament individualitzat, "situació actual del menor o jove, objectius que cal assolir, actuacions i terminis (àmbit personal; formatiu i laboral; d'hàbits de convivència; de relacions sociofamiliars; de la cultura, el lleure i l'oci), pronunciament favorable/desfavorable perquè el menor o jove gaudeixi de permisos ordinaris, sortides de cap de setmana o sortides programades i, per als casos d'internament en règim obert i semiobert, les activitats que es recomana es realitzin a l'exterior"⁴

En el cas dels informes de seguiment elaborats pels professionals de medi obert, "dades personals de menor o jove; dades judicials de la mesura; dates d'assistència del menor o jove al centre, servei o institució, quan la mesura

² Circular 1/2008, de la DGEPCJJ, sobre disposicions comunes de funcionament dels centres educatius. Capítol 2. Sistema d'informes. Art. 115.1. Informes d'assessorament tècnic. "La redacció de l'informe és responsabilitat del psicòleg o del treballador social de l'equip, i haurà de contenir el vistiplau del president de l'equip multidisciplinari"

³ Circular 1/2008, de la DGEPCJJ, sobre disposicions comunes de funcionament dels centres educatius. Capítol 1. Projectes i programes. Secció quarta. Art. 106.2 "Durant els 7 primers dies del període d'acollida s'hauran de fer les actuacions del protocol d'ingrés, (...)"

⁴ Circular 1/2008, de la DGEPCJJ, sobre disposicions comunes de funcionament dels centres educatius. Capítol 1. Projectes i programes. Secció tercera. Art. 102. Contingut del Programa de tractament individualitzat

obligui a aquesta assistència; les dates de les entrevistes i contactes mantinguts amb el menor o jove pel tècnic; una valoració global sobre l'evolució observada en el menor o jove, el grau d'assoliment dels objectius del programa o model individualitzat i sobre el compliment de les pautes i obligacions de la mesura”⁵

- **Traspàs de la informació (on s'adreça):** al jutge (aprovació del programa de tractament individualitzat/model individualitzat d'intervenció, informes de seguiment), al ministeri fiscal (informes d'assessorament tècnic), equip multidisciplinari (gestió del risc), coordinacions amb diversos professionals

Un dels objectius principals d'aquest procés d'avaluació i valoració és el d'elaborar i posar en marxa un programa de tractament individualitzat. Això fa que la recollida d'informació parteixi d'un enfocament relacionat amb la intervenció. Aquestes condicions influeixen en l'especificació de la demanda i els objectius

En aquest context de recollida d'informació imprescindible per treballar amb el menor o jove que té una mesura judicial, també s'inclou la recollida d'informació més específica feta pel psicòleg i que correspon a l'avaluació psicològica. Aquesta tindrà matisos diferents depenent de si el menor o jove està complint una mesura no privativa de llibertat (execució de mesures en medi obert) o de si està complint una mesura privativa de llibertat (internament en centre educatiu).

4.1 L'especificació de la demanda

Com ja es comentava al punt 3 d'aquest document, el procés d'avaluació psicològica s'inicia quan el propi subjecte de l'avaluació, una persona o una institució responsable d'aquesta persona, demana a un psicòleg que doni resposta a una sèrie de preguntes.

⁵ Circular 1/2006, de la DGEPCJJ, sobre disposicions comunes d'organització i funcionament dels equips de medi obert. Capítol III. Procediment general d'execució de les mesures de medi obert. Secció 5a. Seguiment de la mesura. Art. 22. Contingut dels informes de seguiment

Tenint en compte aquest primer punt de partida, el procés d'avaluació psicològica, en el context de l'execució de mesures de menors i joves, s'inicia amb la demanda o l'encàrrec propi de la institució (DGEPCJJ). En el cas concret dels centres educatius, l'activitat que es desenvolupa té com a objectiu "la integració i la reinserció social dels menors i joves sentenciats a mesures d'internament (...)". Per assolir aquest objectiu, "els professionals del centre han d'orientar la seva actuació a la reducció del risc de reincidència dels menors o joves (...)”⁶

Així doncs, el psicòleg, com un dels professionals que forma part dels equips multidisciplinaris dels centres educatius, té un primer encàrrec o demanda relacionada amb la reducció del risc de reincidència, a partir de la identificació de factors de risc i de protecció del menor o jove que haurà d'avaluar.

D'altra banda, d'algunes de les funcions que corresponen als psicòlegs de centres ("a. Estudiar la personalitat dels interns des de la perspectiva de la ciència de la psicologia i d'acord amb els seus mètodes"), se'n desprèn un altre primer encàrrec o demanda que implica l'atenció general a tots els menors o joves internats en un centre, independentment de la necessària atenció més específica i especialitzada que alguns casos requereixin posteriorment.

El contacte dels professionals amb els menors i joves que resten internats a un centre educatiu pot tenir una periodicitat diferent al contacte dels professionals que intervenen al medi obert, atès que en el primer cas els nois resten convivint en el centre i les possibilitats i necessitats d'intervenció són superiors.

Igual que en el cas de les mesures privatives de llibertat, les mesures que s'executen en medi obert, tenen com a objectiu fonamental "(...) la integració i reinserció social dels menors i joves mitjançant una intervenció individualitzada en l'entorn propi (...)". Per això, "els professionals dels equips de medi obert orientaran

⁶ Circular 1/2008, de la DGEPCJJ, sobre disposicions comunes de funcionament dels centres educatius. Disposicions generals. Art. 4. Finalitat de l'activitat dels centres educatius

la seva actuació amb la finalitat de reduir les possibilitats de reincidència dels menors i joves, (...)"⁷

Respecte a les funcions dels psicòlegs que treballen als equips de medi obert, tot i haver-hi una part comú amb la dels equips de centres, hi ha una altra part diferenciadora i que està relacionada amb l'encàrrec o demanda inicial feta des de la institució. La coordinació amb el tècnic de medi obert responsable del cas, per oferir suport al seguiment o execució efectiva de la mesura, serà una de les variables que es prioritzarà en el procés d'avaluació psicològica amb uns o altres casos, previ acord del coordinador de l'equip.

Pel que fa als equips de medi obert, hi ha variabilitat quant als recursos externs i les possibilitats de col·laboració i coordinació en funció de la ubicació de l'equip i el territori de referència amb què es treballa.

Tot i les particularitats de les demandes d'avaluació psicològica en un o altre àmbit (medi obert o centres), hi ha un seguit de punts comuns quant a les demandes i a la resposta que han de donar els psicòlegs amb el procés d'avaluació. El grup de treball els ha classificat de la següent manera:

4.1.1 Demanda institucional

Fa referència a aquelles demandes que sorgeixen dels professionals que treballen als diferents equips de justícia juvenil, ja sigui en el context de mesures que s'executen en centres (equip multidisciplinari), o en el context de mesures que s'executen en medi obert (equips de medi obert).

Aquestes demandes es poden plantejar al psicòleg amb major o menor grau de concreció (explicitació de la demanda), a partir d'una relació més o menys directa amb aspectes de la vida quotidiana del menor o jove ("he detectat que té

⁷ Circular 1/2006, de la DGEPCJJ, sobre disposicions comunes d'organització i funcionament dels equips de medi obert. Capítol I. Disposicions generals. Art. 3. Finalitat de la intervenció en medi obert.
Art. 4. Gestió dels factors de risc de reincidència

problemes quan arriba l'hora de menjar", "té dificultats per dormir", "estaria bé poder treballar amb ell temes d'autoestima") i amb objectius diferents (saber quines són les característiques individuals d'un noi que fan que s'ajusti o no a la intervenció dissenyada).

A banda d'aquest tipus de demanda, més relacionada amb el coneixement del cas, n'hi ha d'altre que es pot plantejar a partir dels dubtes i la necessitat d'orientació d'alguns professionals durant el procés de la intervenció amb el menor o jove ("tasques de suport al professional").

Finalment, hi ha aquelles demandes (propostes d'avaluació) que provenen directament de la tasca que desenvolupa el psicòleg i que tenen com a objectiu obtenir la informació del funcionament psicològic del menor o jove per clarificar la situació personal del cas.

4.1.2 Demanda individual

Fa referència a aquelles demandes que sorgeixen directament del menor o jove. És molt important poder clarificar quina és aquesta demanda. Algunes de les més habituals estan relacionades amb:

- Por al descontrol
- Necessitat de parlar d'experiències traumàtiques prèvies
- Problemes per conciliar la son, insomni
- Angoixa
- Relacions amb la família

4.1.3 Demanda de la família

Fa referència a aquelles demandes que provenen del nucli familiar del menor o jove. Possiblement aquesta demanda sigui més comú en les mesures que s'executen des de medi obert.

Igual que en el cas del menor o jove, també és important clarificar quina és la demanda concreta que fa la família (què volen, quines són les seves expectatives), aspecte estretament relacionat amb el nivell de seguiment i la predisposició mostrada vers la intervenció amb el fill (suport familiar).

- Demandes de diagnòstic (“què li passa?”)
- Demandes relacionades amb la solució de la problemàtica que ha evidenciat el fill (expectatives de canvi)

4.1.4 Demanda d'altres institucions

Són aquelles demandes que provenen d'altres institucions que treballen amb menors i joves i que estableixen coordinacions amb els professionals de justícia juvenil

- CRAE, escoles, serveis socials, etc.
- Instàncies judicials. En alguns casos, els jutges han sol·licitat informes de seguiment sobre l'evolució d'un cas, o informes per conèixer quina ha estat la intervenció psicològica concreta que s'ha fet amb un menor o jove.

5. Proposta de protocol d'avaluació psicològica en l'àmbit d'execució de les mesures de menors i joves

El protocol que es presenta seguidament és el recull de les diverses aportacions dels psicòlegs participants en el grup de treball i de la proposta de l'expert extern pel que fa a l'estructura i els possibles instruments a utilitzar en aquest procés.

A l'hora de donar resposta a l'objectiu proposat, s'ha prioritzat que el protocol fos, per sobre de tot, útil i integrador respecte d'altres eines o recursos documentals que els psicòlegs ja estiguessin fent servir.

Per organitzar la informació necessària en el procés d'avaluació psicològica en l'àmbit d'execució de les mesures de menors i joves, s'han tingut en compte els punts següents:

- a) Les àrees susceptibles d'avaluació
- b) La informació concreta que s'inclou en cadascuna de les àrees
- c) L'informant més adequat del que s'ha de recollir la informació
- d) Alguns exemples d'instruments útils per recollir la informació necessària

No es proporcionen referències de les proves i instruments que estan al catàleg habitual de les dues distribuïdores de tests, TEA i PAR, utilitzades com a referència, per ser les més comuns i amb un catàleg més complet. Els instruments referenciats en castellà/català es troben al catàleg de TEA (www.teaediciones.com) i els referenciats en anglès en el catàleg de la PAR (www.parinc.com). Per als instruments que no hi són en aquests catàlegs sí s'han inclòs les referències específiques.

5.1 Les àrees susceptibles d'avaluació, el tipus d'informació, els informants i els instruments

A continuació es concreta el tipus d'informació inclosa en cadascuna de les àrees proposades per a l'avaluació.

5.1.1 Identificació del menor o jove

Es recullen, de manera molt resumida, les dades bàsiques d'identificació personal (nom, edat i data de naixement) i judicial (tipus de delictes, mesura i règim d'internament). També es concreta si es tracta d'un menor o jove tutelat i, en cas afirmatiu, quin és el centre de procedència.

5.1.2 Història personal / familiar

Respecte a l'àmbit familiar, recull informació sobre l'estructura familiar, la relació entre els membres de la família, les característiques del lloc de residència i l'habitatge i les pautes de la dinàmica familiar.

Pel que fa a la història personal del menor o jove, és important avaluar les fites del desenvolupament, quins han estat els esdeveniments vitals significatius, la història escolar, els comportaments transgressors i la presència de possibles antecedents psiquiàtrics personals i familiars.

5.1.3 Situació personal actual

Aquesta àrea avalua la situació personal del menor o jove relacionada amb el moment actual. Inclou informació sobre el procés atribucional, les capacitats cognitives, els símptomes psicopatològics, els intents d'autolesió, trets de personalitat, estratègies d'afrontament, vinculació amb el grup d'iguals, valors i actituds, consum de drogues i actitud vers la intervenció.

5.1.4 Factors de protecció

L'objectiu d'aquest apartat és avaluar els factors de protecció que donen suport i afavoreixen el procés de desenvolupament del menor o jove. Es recull informació sobre la vinculació amb un adult prosocial, la implicació en grups o activitats prosocials, el suport familiar i social, el compromís amb l'escola o el treball i els punts forts del menor o jove.

La taula que ve tot seguit engloba tota la informació especificada fins ara i que constitueix el protocol d'avaluació psicològica.

Taula 2. Tipus d'informació, informants i instruments per àrees d'avaluació

Àrees d'avaluació	Tipus d'informació	Mètodes (Informants)	Alguns exemples d'instruments
Identificació del menor/jove	Nom i edat		
	Data i lloc de naixement	Documentació: DNI, passaport, partida de naixement	
	Motiu d'ingrés (tipus de delictes)		
	Motiu de la intervenció	Arxius, informes, entrevistes amb el menor o jove i/o família, coordinacions amb els tècnics i/o professionals d'altres institucions	
	Data de la recollida d'informació		
	Tipus de mesura (cautelar o ferma) i règim de l'internament	Base de dades JOVO (SIJJ: Sistema Informàtic de Justícia Juvenil)	
	Tutelat? En cas afirmatiu, data tutela i centre de procedència		
Història personal/familiar	Estructura de la família Genograma: estructura i relacions significatives	Entrevista amb els pares/cuidadors i amb el menor	<ul style="list-style-type: none"> • Entrevista: oberta, semiestructurada
	Relació entre els membres de la família Significació de cada relació, vincles i desenvolupament de la relació d'afecció, història de convivència/tutela	Coordinacions amb els tècnics i/o professionals d'altres institucions	<ul style="list-style-type: none"> • Entrevistes estructurades d'espectre ample: Diagnostic Interview for Children and Adolescents-Revised (DICA-R); Kiddies-Schedule for Affective Disorders and Schizophrenia (K-SADS); Entrevista clínica per a pares de nens i adolescents amb TDAH de Barkley
	Característiques del lloc de residència / habitatge Característiques del barri, condicions d'habitabilitat de l'habitatge, disposició d'espai personal, canvis de residència Recursos de la xarxa social (casal, centre cívic, etc.)	Registres, arxius Base de dades de justícia juvenil (Genopro)	<ul style="list-style-type: none"> • Sistema de evaluación de la conducta de niños y adolescentes (BASC)
	Història del desenvolupament Fites del desenvolupament motor, cognitiu, emocional, llenguatge i comunicació, social,	Autoinformes i heteroinformes	<ul style="list-style-type: none"> • ASEBA. Sistema de evaluación empírica de Achenbach • ESPA-2. Escala de socialización parental en la adolescencia

Àrees d'avaluació	Tipus d'informació	Mètodes (Informants)	Alguns exemples d'instruments
	etc.		
	<p>Pautes dinàmica familiar Estil educatiu. Models de conducta dels pares Intents previs per solucionar el problema (estratègies i recursos emprats, consultes a especialistes, ajuts externs, etc.) Estratègies d'afrontament davant els problemes del fill (per exemple: atribucions respecte la conducta delictiva del fill)</p>		<ul style="list-style-type: none"> • SAVRY. Manual per a l'avaluació estructurada del risc de violència en joves (consultar ítems específics)
	<p>Esdeveniments vitals significatius Pèrdues, abandonaments, morts Procés migratori Possibles abusos, maltractament Malalties o ingressos hospitalaris (propis o de figures significatives)</p>	Entrevistes Auto i heteroinforme (pares/cuidadors/menor o jove)	<ul style="list-style-type: none"> • Escala d'esdeveniments vitals (Canalda et al., 1992)
	<p>Història escolar Historial: canvis, absentisme, expulsions, adaptació escolar, rendiment, vivències, etc.</p>	Informes escolars (professors, col·legi, menor o jove)	<ul style="list-style-type: none"> • Exemples d'informes i registres
	<p>Comportaments transgressors Conductes antisocials i antinormatives (individuals o grupals, reactives o premeditades, etc.) Edat d'inici, context, etc. Resposta de l'entorn davant les conductes</p>	Informes, registres (pares, cuidadors, diligències policials)	<ul style="list-style-type: none"> • Exemples d'informes i registres • SAVRY. Manual per a l'avaluació estructurada del risc de violència (consultar ítems específics) • Sexual Violence Risk-20 (SVR-20) • Assessing Risk for Violence (HCR-20)

Àrees d'avaluació	Tipus d'informació	Mètodes (Informants)	Alguns exemples d'instruments
	<p>Antecedents psiquiàtrics personals/familiars</p> <p>Presència de trastorns: diagnòstic i tipus de tractament, adhesió al tractament, ingrés en centres psiquiàtrics, assistència a hospital de dia</p> <p>Història familiar d'addiccions (consum de tòxics, ludopatia, etc.)</p> <p>Pauta mèdica, tractaments anteriors</p> <p>Certificats de disminució, tramitació d'incapacitació</p>	<p>Informes mèdics / psiquiàtrics, institucionals</p> <p>(metge, psiquiatra, cuidadors)</p>	<ul style="list-style-type: none"> Exemples d'informes i registres
Situació personal actual	<p>Procés atribucional</p> <p>Explicació sobre la situació actual</p> <p>Expectatives (per exemple: "per què estàs aquí?, com expliques haver arribat fins aquí?, quines consideres que són les teves dificultats?, què esperes del centre i del psicòleg?", etc.)</p>	<p>Entrevistes amb el menor</p> <p>Coordinació amb altres professionals (tutor, etc.)</p>	<ul style="list-style-type: none"> Entrevista: oberta, semiestructurada Entrevistes estructurades d'espectre ample (Vegeu a dalt)
	<p>Capacitats cognitives</p> <p>Intel·ligència, atenció, memòria, etc.</p>	<p>Tests i proves d'administració individual</p>	<ul style="list-style-type: none"> WISC-IV. Escala d'intel·ligència de Wechsler per a nens WAIS-III. Escala d'intel·ligència de Wechsler per a adults Matrices progressives de Raven DAT-5. Test d'aptituds diferencials TONI-2. Test d'intel·ligència no verbal

Àrees d'avaluació	Tipus d'informació	Mètodes (Informants)	Alguns exemples d'instruments
	<p>Síntomes psicopatològics</p> <p>Ansietat, estat d'ànim, addiccions, alteracions de la son, problemes d'alimentació, conductes d'hiperactivitat, impulsivitat, desatenció, etc.</p>	<p>Entrevistes, autoinformes i heteroinformes (pares, cuidadors, educadors, jove)</p> <p>Observació (per exemple, rastres de comportament)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • ASEBA. Sistema de evaluación empírica de Achenbach • Sistema de evaluación de la conducta de niños y adolescentes (BASC) • MMPI-A. Inventario Multifásico de personalidad de Minnesota para adolescentes • MACI. Inventario clínico de Millon para adolescentes • I6. Escala de impulsividad de Eysenck (Silva, Martorell y Clemente, 1987) • MAYSI-2. Massachusetts Youth Screening Instrument • Hare Psychopathy Checklist: Youth Version (PCL YV) • STAI. Cuestionario de ansiedad estado/Rasgo • STAIC. Cuestionario de ansiedad estado/Rasgo para niños • CDI. Inventario de depresión para niños • BDI-II. Inventario de depresión de Beck • STAXI-2. Inventario de expresión de ira Estado/Rasgo • ISRA. Inventario de situaciones y respuestas de ansiedad • SCL-90-R. Cuestionario de 90 síntomas revisado

Àrees d'avaluació	Tipus d'informació	Mètodes (Informants)	Alguns exemples d'instruments
			<ul style="list-style-type: none"> • Escales de Conners • Qüestionari TDAH • Observació i rastres de comportament
	<p>Autolesió Conductes autodestructives, autolesions, historial d'intents autolítics, senyals físics, ideació autolítica</p>		<ul style="list-style-type: none"> • Registres, inventaris d'autolesió • Observacions • Entrevista semi estructurada • Entrevista estructurada evaluació suïcidio (Bryan & Rudd, 2006)
	<p>Trets de personalitat Introversió/extraversió, impulsivitat, cerca de sensacions, afabilitat, responsabilitat, estabilitat, dominància, control, etc. Capacitat d'empatia, autoconcepte, autoestima, etc.</p>		<ul style="list-style-type: none"> • NEO PI-R. Inventario de personalidad NEO-Revisado • 16PF-APQ. Cuestionario de personalidad para adolescentes • MMPI-A. Inventario Multifásico de personalidad de Minnesota para adolescentes • EPQ-R. Cuestionario de personalidad de Eysenck-Revisado • MACI. Inventario clínico de Millon para adolescentes • I6. Escala de impulsividad de Eysenck (Silva, Martorell y Clemente, 1987) • CACIA. Cuestionario de auto-control infantil y adolescente • AF-5. Autoconcepto.

Àrees d'avaluació	Tipus d'informació	Mètodes (Informants)	Alguns exemples d'instruments
			<ul style="list-style-type: none"> • MAYSI-2. Massachusetts Youth Screening Instrument • Hare Psychopathy Checklist: Youth Version (PCL YV) • TECA. Autoinforme empatia • EMMA. Cuestionario de evaluación multimedia y multilingüe de la autoestima
	<p>Estratègies d'afrontament</p> <p>Capacitat per suportar situacions d'estrès</p> <p>Resiliència</p> <p>Capacitat <i>d'insight</i>, introspecció</p> <p>Capacitat per al control i el maneig de l'enuig</p> <p>Capacitat per a la resolució de conflictes</p>		<ul style="list-style-type: none"> • CRI-Y. Coping Responses Inventory Youth version • ACS. Escalas de afrontamiento para adolescentes • SAVRY. Manual per l'avaluació estructurada del risc de violència (consultar ítems específics)
	<p>Vinculació amb el grup d'iguals</p> <p>Tipus de grup, conductes característiques del grup, rol del menor o jove dins del grup, etc.</p>	Entrevista, informes i arxius (joves, pares, professors i tècnics)	<ul style="list-style-type: none"> • EHS. Escala de habilidad social • SOC. Escalas de dificultades de socialización de Cantoblanco • SAVRY. Manual per l'avaluació estructurada del risc de violència (consultar ítems específics)
	<p>Valors i actituds</p> <p>Davant conductes violentes o delictives pròpies o d'altres</p> <p>Legitimació de la violència, prejudicis, possibles distorsions, etc.</p>	Registres específics i informes (pares, cuidadors, educadors, jove)	<ul style="list-style-type: none"> • Registres i informes • A-D. Cuestionario de conductas antisociales-delictivas • AVE. Acoso y violencia escolar • Escala de raonament moral • MAYSI-2. Massachusetts Youth Screening Instrument

Àrees d'avaluació	Tipus d'informació	Mètodes (Informants)	Alguns exemples d'instruments
			<ul style="list-style-type: none"> • Hare Psychopathy Checklist: Youth Version (PCL YV) • SAVRY. Manual per l'avaluació estructurada del risc de violència (consultar ítems específics)
	Consum de drogues Història de consum, patró de consum, intervencions prèvies, consciència de risc, expectatives, etc.	Registres específics (i informes pares, cuidadors, educadors, jove) Entrevista i observació Coordinació amb tècnics i professionals	<ul style="list-style-type: none"> • Registres específics i informes • FRIDA. Factores de riesgo interpersonales para el consumo de drogas en adolescentes • MAYSI-2. Massachusetts Youth Screening Instrument • SAVRY. Manual per l'avaluació estructurada del risc de violència (consultar ítems específics)
	Actitud vers la intervenció Acceptació de la mesura Adaptació vers activitats i normativa Acceptació i implicació en la intervenció	Registres específics i informes (educadors, jove), coordinacions amb professionals, entrevistes i observacions	<ul style="list-style-type: none"> • Registres específics i informes • AVE. Acoso y violencia escolar • SAVRY. Manual per l'avaluació estructurada del risc de violència (consultar ítems específics)
Factors de protecció	Vinculació amb un adult prosocial Existència d'un adult que sigui un referent positiu	Informes i registres (pares, cuidadors, educadors, companys)	<ul style="list-style-type: none"> • Registres específics i informes • SAVRY. Manual per l'avaluació estructurada del risc de violència (consultar ítems específics)
	Implicació prosocial Activitats i associacions prosocials Activitats de lleure, esportives, musicals, voluntariat, etc.)	Informes i registres (pares, cuidadors, educadors, companys)	<ul style="list-style-type: none"> • Registres específics i informes • SAVRY. Manual per l'avaluació estructurada del risc de violència (consultar ítems específics)

Àrees d'avaluació	Tipus d'informació	Mètodes (Informants)	Alguns exemples d'instruments
	<p>Suport familiar i social Interès i implicació familiar Predisposició i receptivitat a les recomanacions Capacitat per posar-les en pràctica</p>	<p>Informes i registres (pares, cuidadors, educadors, companys)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Registres específics i informes • SAVRY. Manual per l'avaluació estructurada del risc de violència (consultar ítems específics)
	<p>Compromís amb l'escola, treball Interès i implicació en les activitats Existència d'un projecte personal</p>	<p>Informes i registres (pares, cuidadors, educadors, companys)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Registres específics i informes • SAVRY. Manual per l'avaluació estructurada del risc de violència (consultar ítems específics)
	<p>Punts forts del menor o jove Voluntat de canvi, perseverança, empatia, ajust, etc. Resiliència</p>	<p>Informes i registres (pares, cuidadors, educadors, companys)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Registres específics i informes • AF-5. Autoconcepto • SAVRY. Manual per l'avaluació estructurada del risc de violència (consultar ítems específics)

6. L'informe final d'avaluació

El cercle de l'avaluació psicològica es tanca amb la comunicació dels resultats del procés a la persona que va fer la demanda. Així doncs, l'informe psicològic es l'expressió palpable i el tancament del procés avaluador (Fernández-Ballesteros, 1992 b; Martorell, 1984, 1985).

L'informe és una exposició, resumida i sintètica, dels diferents passos seguits durant el procés d'avaluació. S'ha de centrar, per tant, en la presentació de les dades rellevants, que serviran per donar suport a l'explicació de la problemàtica que s'ha avaluat i procurar línees d'actuació futures.

El resum del procés d'avaluació és un document que permetrà contrastar les hipòtesis i les recomanacions fetes, tant a través del seguiment com en avaluacions futures.

6.1 La funció de l'informe

A l'informe psicològic es plasmen les respostes que es donen als problemes plantejats pels quals es va iniciar un procés d'avaluació psicològica. Hi ha un acord unànim, entre tots els autors que s'han encarregat de l'informe psicològic, a l'hora de dir que l'objectiu més important és donar resposta als interrogants plantejats per la persona avaluada o la persona que va fer la demanda.

6.1.1 Factors comuns a tots els informes psicològics

Els factors comuns a qualsevol tipus d'informe psicològic, són els següents:

- a) És una comunicació oral o escrita dels problemes que van estar objecte de consulta
- b) Explica l'estat actual de la problemàtica per la què es va consultar i presenta una síntesi de l'avaluació i l'aproximació diagnòstica feta

- c) Proporciona indicacions del tractament més adient o recomanacions d'actuació a fer

6.1.2 Requisits dels informes psicològics

Com a resultat final d'un procés d'avaluació, l'informe psicològic ha de complir amb els següents requisits:

- La informació que contingui ha de ser útil en relació als objectius perseguits en l'avaluació, excloent-hi aquella que no es refereixi a aquests continguts
- Ha de ser rigorós, veraç, neutral i objectiu, tant pel que fa als aspectes metodològics com els de contingut
- Ha de ser necessari, útil i tenir un propòsit definit dins la intervenció psicològica. Ha de permetre prendre decisions o fer un ús específic de la informació que conté, d'acord amb les necessitats de la persona avaluada
- Ha de tenir sentit en el context al qual va destinat. El llenguatge ha de ser assequible i la informació assimilable pels receptors
- Ha de respectar els principis ètics bàsics de la psicologia, les normes deontològiques i els drets legals de la persona avaluada

A més a més d'aquestes característiques i exigències ressenyades, l'informe psicològic té, des del punt de vista del psicòleg, un caràcter puntual i sincrònic que s'ha de ressaltar ja que és l'expressió de l'avaluació psicològica feta a una persona en un moment concret de la seva vida. Aquesta limitació temporal no és, a vegades, suficientment senyalada, i això fa que se li doni a l'informe un abast que no li correspon.

6.2 Proposta per a l'estructura de l'informe

Per poder complir els objectius assenyalats al punt anterior, el grup de treball de psicòlegs ha proposat la següent estructura per a l'informe on es recolliran els resultats del procés d'avaluació. Com ja s'explicava a l'apartat 5 d'aquest

document, l'estructura de l'informe està directament relacionada amb l'estructura i les àrees proposades al protocol d'avaluació psicològica i, per tant, amb el tipus d'informació que es recull a cadascuna d'elles.

6.2.1 Identificació del menor o jove

Aquest apartat recull dades relacionades amb la filiació de la persona avaluada, la seva situació administrativa i judicial i els motius del seu ingrés i de la intervenció.

6.2.2 Objectiu de l'avaluació

Aquest apartat recull la demanda feta al psicòleg, que determina l'inici del procés d'avaluació. S'especifica l'objectiu pel qual es fa l'avaluació i les preguntes a les què el procés d'avaluació i l'informe han de respondre.

6.2.3 Fonts d'informació

L'objectiu d'aquest apartat és especificar quins han estat els informants i les fonts de les què s'ha recollit informació durant el procés d'avaluació.

S'ha d'identificar i especificar la font i naturalesa de les dades que s'han contemplat en la valoració i, en la mesura que sigui possible, les dates en què es va recollir la informació. Per exemple, si s'han fet entrevistes amb la persona avaluada, amb els seus progenitors, cuidadors o altre personal, és important anotar la data, els temes tractats i el lloc on s'ha fet l'entrevista. En el cas d'haver aplicat algun test, és adient anotar les dates en què es va fer, on es va aplicar i qui ho va fer.

6.2.4 Dades rellevants

Aquest apartat recull i resum la informació més rellevant de les àrees avaluades, d'acord amb l'esquema desenvolupat al punt 5 d'aquest document:

- Historia personal / familiar

- Situació personal actual
- Resultats de tests i instruments d'avaluació aplicats
- Punts forts i febles de la persona avaluada

Per a cadascuna d'aquestes àrees, és important separar els fets i les dades objectives de les hipòtesis que es puguin fer a partir d'aquesta informació.

També és important especificar la font d'informació. Així, per exemple, es pot especificar: “segons l'entrevista feta amb la mare de P el dia xx.xx.xx, P va tenir un desenvolupament normal a les àrees motora, cognitiva, emocional i de llenguatge. L'adaptació escolar va ser difícil perquè P...”. O bé: “la informació següent està basada en l'informe psiquiàtric del Dr. A, que ha estat visitant a P des que tenia 10 anys”.

6.2.5 Observacions de la conducta i estat mental durant l'avaluació

En aquest apartat es recullen les observacions que el psicòleg ha fet sobre el comportament, el llenguatge i les respostes de la persona avaluada durant tot el procés d'avaluació. En cas que es consideri oportú, aquestes apreciacions poden estar al començament de l'informe.

6.2.6 Conclusions i recomanacions

L'informe psicològic tanca un cicle d'avaluació. Una de les seves funcions és resumir la informació rellevant, proposar línees d'actuació i orientacions concretes, especificant l'actuació que s'espera per part de la persona que va fer la demanda, d'aquelles que conviuen amb la persona avaluada en contextos específics, i de la persona avaluada. A més a més, s'ha de tenir en compte el context on viu la persona avaluada i les possibilitats que hi ha que se segueixin les recomanacions.

És important que l'apartat de conclusions i recomanacions proporcioni informació sobre els punts forts i dèbils de la persona avaluada i del context on es mou. Incloure els punts forts i dèbils proporciona una visió més completa del

funcionament de la persona i evita que els informes esdevinguin un retrat dels problemes i mancances associades als possibles dèficits o alteracions psicològiques.

D'altra banda, permet disposar d'informació molt útil per a començar una intervenció, en cas que sigui necessària, aprofitant els punts forts.

La taula 3 recull una matriu que pot ser d'ajuda per recollir informació dels punts forts i dèbils de la persona avaluada i de l'entorn en el què es mou. A més, té implicacions per a l'inici del tractament atès que abans de recomanar un determinat programa d'actuació, el psicòleg ha de considerar les necessitats, expectatives i mitjans dels què disposa la persona que va fer la demanda, les disponibilitats del medi on viu i els recursos que té la persona avaluada.

Taula 3. Matriu de Snyder, Ritschel, Rand y Berg. (2006)

	Font	
	De la persona avaluada	De l'entorn
Fortaleses	1	1
	2	2
	3	3
Debilitats	1	1
	2	2
	3	3

6.2.7 Altres aspectes a tenir en compte en l'informe psicològic

Finalment, hi ha alguns aspectes que s'han de tenir en compte quan es redacta un informe escrit o es transmet la informació de manera oral:

- **Minimitzar les possibles errades d'interpretació**

Per això s'ha de distingir entre la informació objectiva, els fets, i les inferències que el psicòleg fa a partir de la informació recollida i en les què basa les seves conclusions o recomanacions.

- **Mantenir una estructura temporal adient**, segons el tipus d'informació recollida i en la que es basen les conclusions i recomanacions.

Mantenir una estructura en passat (aspectes històrics/història personal familiar), present (situació personal actual: factors de risc, de protecció, estratègies d'afrontament, factors individuals/clínics, etc.) i futur (prediccions).

7. Altres consideracions

En aquest apartat es recullen altres consideracions sorgides a partir del treball del grup i que estan relacionades amb la proposta del model de protocol d'avaluació psicològica que es presenta en aquest document.

- El procés d'avaluació psicològica implica treballar amb hipòtesis relacionades amb la demanda concreta que, posteriorment, caldrà comprovar.
- Qualsevol disseny d'intervenció requereix d'una avaluació prèvia. S'ha de procurar que la intervenció s'ajusti a les necessitats i capacitats reals (punts forts i febles) de la persona a qui va dirigida; no hi ha intervencions estàndards.
- Els resultats del procés d'avaluació han de quedar recollits en un informe escrit de manera que posteriorment es puguin replicar i, a més a més, serveixin com a punt de referència per a posteriors avaluacions i intervencions.

Tant en els centres com en medi obert, el nombre de menors i joves estrangers atesos ha anat augmentant. Les darreres dades publicades al butlletí de la Secretaria de Serveis Penitenciaris, Rehabilitació i Justícia Juvenil del Departament de Justícia (escriptors estadístics octubre 2010), mostren aquesta tendència a l'alça.

El procés d'avaluació psicològica de joves estrangers presenta dificultats i trets diferenciadors i específics respecte de l'avaluació que es pugui fer amb la població nacional. Algunes de les principals dificultats són, per exemple, l'idioma de referència (dificultat per a la comprensió o l'expressió), la manca d'informació sobre el context del que provenen i les pautes culturals apreses, o poder disposar d'informació provinent d'altres fonts diferents del menor o jove. A més, en cas de voler utilitzar proves psicomètriques, la manca de material adaptat per aquesta població és un element important que cal considerar.

8. Equip de treball

8.1 Participants en l'elaboració del document

Joan Almirall Llopart.- Psicòleg de l'Equip d'Execució de Mesures en Medi Obert Barcelona 2. Direcció General d'Execució Penal a la Comunitat i de Justícia Juvenil

Francesc Elias Calvo.- Psicòleg del Centre Educatiu Els Til·lers. Direcció General d'Execució Penal a la Comunitat i de Justícia Juvenil

Glòria Esteve Nadal.- Psicòloga del Centre Educatiu Oriol Badia. Direcció General d'Execució Penal a la Comunitat i de Justícia Juvenil

Manel Fortes Andres.- Psicòleg del Centre Educatiu El Segre. Direcció General d'Execució Penal a la Comunitat i de Justícia Juvenil

Silvia Gard Buscarons.- Psicòloga del Centre Educatiu Can Llupià. Direcció General d'Execució Penal a la Comunitat i de Justícia Juvenil

Prado Hernández Lafuente.- Psicòloga del Centre Educatiu Montilivi. Direcció General d'Execució Penal a la Comunitat i de Justícia Juvenil

Juan José Martínez Alcaraz.- Psicòleg del Centre Educatiu L'Alzina. Direcció General d'Execució Penal a la Comunitat i de Justícia Juvenil

Raquel Prats Abello.- Psicòloga de l'Equip d'Execució de Mesures en Medi Obert de Tarragona. Direcció General d'Execució Penal a la Comunitat i de Justícia Juvenil

Teresa Saiz Garcia.- Psicòloga de l'Equip d'Execució de Mesures en Medi Obert Barcelona 1. Direcció General d'Execució Penal a la Comunitat i de Justícia Juvenil

8.2 Experts

Juan Antonio Amador Campos.- Professor titular de la Facultat de Psicologia (Departament de Personalitat, Avaluació i Tractament Psicològics). Universitat de Barcelona

8.3 Coordinació, edició i compilació

Marta Blanch Serentill.- Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada

Mireia Roca Bertran.- Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada

Anna Vidal Mena.- Psicòloga de la Unitat de Programes i Innovació. Direcció
General d'Execució Penal a la Comunitat i de Justícia Juvenil

9. Referències

- Bryan, C. J. & Rudd, M.D. (2006). Advances in the Assessment of Suicide Risk. *Journal of Clinical Psychology, 62*(2), 185-200 (2006)
- Canalda, G., Toro, J., Vallés, M. y Mena, A (1992). A Life Event Scale for Spanish Children. *European Journal of Psychological Assessment, 8*, 172-188
- Direcció General d'Execució Penal a la Comunitat i de Justícia Juvenil. Circular 1/2008, de la sobre disposicions comunes de funcionament dels centres educatius
- Direcció General de Justícia Juvenil. Circular 1/2006 sobre disposicions comunes d'organització i funcionament dels equips de medi obert
- Fernández-Ballesteros, R. (1992 a). El proceso como procedimiento científico y sus variantes. En R. Fernández-Ballesteros (Dir.), *Introducción a la Evaluación psicológica* (Vol. I, pp. 59-86). Madrid: Pirámide
- Fernández-Ballesteros (1992 b). Comunicación de los resultados del proceso: el informe. En R. Fernández-Ballesteros (Dir.), *Introducción a la Evaluación psicológica* (Vol. I, pp. 87-108). Madrid: Pirámide
- Fernández-Ballesteros, R., De Bruyn, E. E. J., Godoy, A., Hornke, L. F., Ter Laak, J., Vizcarro, C., Westhoff, K., Westmeyer, H, y Zaccagnini, J. L. (2003). Guías para el proceso de evaluación (GAP): Una propuesta a discusión. *Papeles del Psicólogo, 23* (84), 58-70
- Maloney, M. P. y Ward, M. P. (1976). *Psychological Assessment: A conceptual approach*. Nova York: Oxford University Press
- Martorell, C. (1984). El informe psicológico: características y consideraciones éticas. *Universitas Tarraconensis, VI*, 205-210
- Martorell, C. (1985). El informe diagnóstico. En F. Silva (Dir.), *Psicodiagnóstico: Teoría y aplicación* (pp. 227-252). Valencia: Centro Editorial de Servicios y Publicaciones Universitarias
- Pelechano, V. (1988). *Del diagnóstico clásico al análisis ecopsicológico*. Vol. I y II. Valencia: Alfapplus

- Silva, F., Martorell, C. y Clemente, A. (1987). El Cuestionario I6 (Junior): adaptación española. *European Journal of Psychological Assessment*, 3 (1), 55-78
- Snyder, C. R., Ritschel, L. A., Rand, K. L., y Berg, C. L. (2006). Balancing Psychological Assessments: Including Strengths and Hope in Client Reports. *Journal of Clinical Psychology*, 62(1), 33–46

d

Els formats **Debat a bat** es configuren com a espais de treball on s'analitza la praxi professional entorn a un tema concret. Aquests espais pretenen generar un marc de debat fonamentat en l'experiència i coneixements dels professionals que els integren, i arribar a conclusions que facilitin la intervenció professional.

Aquests grups compten amb l'assessorament continuat d'un expert que permet esclarir, resoldre o incorporar nous punt de vista i facilitar l'elaboració d'una base teòrica comuna en l'abordatge del tema plantejat.

Els documents elaborats en els grups de **Debat a bat** poden ser consultats a la pàgina web del Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada.